

Idegen érdekek helyett magyar érdekek, pénz- és profitközpontú helyett ember- és közösségközpontú gondolkodás és döntések

A globális világhatalmi rend egy pénz- és profitközpontú, a hasznosságot/ hatékonyságot, „versenyképességet” és minél nagyobb gazdasági növekedést kizárólagos vezérelvekként kezelő értékrendet próbál a világra, így Magyarországra is rákényszeríteni. Ennek lényege, hogy a kérdéseket, dilemmákat abból a szempontból közelítik meg és döntenek el, hogy milyen megoldás, milyen válasz hoz több hasznot, pénzt, profitot, mi a „hasznosabb” (utilitarista szemlélet). Ezt nevezzük pénz- és profitközpontú gondolkodásnak.

Ezzel állítjuk szembe az ember- és közösségközpontú gondolkodást, amely nem azt kérdezi, mi a jó a profit, a pénz, a verseny szempontjából, hanem, hogy mi a jó az ember(ek) szempontjából. A döntés vezérelve itt a hasznosság helyett az igazságosság. A profitközpontú, haszonelvű szemlélet és az emberközpontú szemlélet élesen különböző emberképet (s vele társadalomképet és államképet) vall magáénak. A mi emberképünkben az ember méltósággal és emberi jogokkal felruházott személy, akinek az életében célja van, küldetése van. Fontos még, hogy a mi emberképünkben az ember nem atomizált, magányos individuum, aki elsődlegesen versenyben van embertársaival, illetve fő célja az egyéni szabadság maximalizálása, hanem közösséghez tartozó lény, aki életét másokkal szolidaritásban, másokkal együttműködve, örömet és teljességet hozó emberi kapcsolatokban (család, falu, munkahelyi közösség, egyház, nemzet, barátságok) éli. Emberképünkben következik társadalom- és államfelfogásunk, amelyben a cél és a rendeltetés nem az egyéni szabadság maximalizálására törekvő ember „békénhagyása”, a közösség és az állam szerepének minimalizálása, passzivitásra, be nem avatkozásra kényszerítése. Ezzel szemben a társadalom és az állam célja a közjó szolgálata, annak előmozdítása, hogy az emberek a küldetésüket, az életcéljukat betölthessék, közösségeik megmaradjanak és virágozzanak.

A másik szemlélet, a pénz- és profitközpontú szemlélet az embert nem értelmezi személyként,

s nem operál a méltóság, az életcél, a küldetés, esetleg az „emberhez méltó élet” fogalmakkal, hanem az embert voltaképpen eszköznek tekinti mások boldogulásának szolgálatában, az embert tárgyiasítja, egyedi, megismételhetetlen, küldetéssel rendelkező személy voltától megfosztja.

Fontos összefüggés még, hogy a pénz- és profitközpontú szemlélettel szervesen együtt jár annak elkerülhetetlen „fátumkénti” kezelése, hogy a kapitalizmusban a gazdaság vezérelve a minél nagyobb profit realizálása, amelyet a költségek leszorításával lehet elérni. Ebből következően le kell nyomni a munkabéretet, minimalizálni kell a munkavállalókra, illetve általában az emberekre fordítandó költségeket. A „rendszerváltás” óta eltelt időszakban a politikai elit egyik legnagyobb bűne az volt, hogy hagyta, hogy Magyarország fő komparatív előnyévé az alacsony munkabér, az érdekképviselő nélküli munkaerő, az igénytelen fogyasztó váljon. Szemléletünkben az államnak – a közjó szolgálata keretében – az emberek ilyen módon történő kiszolgáltatottá válását meg kell akadályoznia, sőt (pro)aktív szerepet kell betöltenie az emberközpontú gazdaság és társadalom kialakításában, amely szerepbe beletartozik a munkavállalók és a fogyasztók tömegeinek a nemzetközi tőke irányában kialakuló kiszolgáltatottsággal szembeni védelme.

Értékrendünkben központi jelentősége van az emberközpontúságnak, amit a pénz és profitközpontúsággal állítunk szembe – s természetesen nem az Istenközpontúsággal. Az Istenközpontúság annyiban része a mi értékrendünknek, hogy az istenhívők által „teremtett világnak”, a nem istenhívők szerint „a természet adta világnak” nevezett egységben és harmóniában hiszünk, amely meghatározója például a környezetvédelemmel vagy az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos felfogásunknak. Más megfogalmazásban: értékrendünk fontos része, hogy az Isten által teremtett – mások szerint a természet adta – világ, környezet harmóniájának megőrzésére, lehetséges visszaállítására törekszünk. Valljuk, hogy a (teremtett) természet elegendő energiaforrást, élelmiszert, javakat biztosít az embereknek – a probléma nem ezek hiánya, hanem a források kizsákmányolása, igazságtalan elosztása, ami szintén a pénz- és profitközpontú gondolkodásból következik.

Nincs olyan politikus, közéleti személyiség, parlamenti képviselő, aki mindenhez ért, minden olyan területen szakember, amivel foglalkoznia kell, amelyen szavazatával részesítésévé válik a döntésnek. Ugyanakkor – meggyőződésünk szerint – mégis teljes emberi, erkölcsi felelősséggel tartozik azon szavazatáért is, amelyet nem szakterületén ad le. Hogyan lehet ezt összeegyeztetni? Úgy, hogy közéleti/parlamenti működésünk alapja egy egységes, átlátható, koherens értékrend. Ezt az értékrendet a választóinkkal megismertetjük, s ez alapján döntéseink kiszámíthatóakká válnak olyan területeken is, amelyekhez szűkebb szakmai értelemben nem, vagy kevésbé értünk. Ilyenkor olyan szakértőket, szaktanácsadókat veszünk igénybe, akik az adott szakterületen elmélyült szakismeretekkel és tapasztalattal rendelkeznek s a mi értékrendünket vallják. A választóink bízhatnak abban, hogy az általunk bemutatott és általunk megismert, elfogadott értékrend, alapértékek és alapelvek mentén fogunk „politizálni”, döntéseket hozni, döntések részeseivé válni. Gazdasági kérdésben például soha nem vennénk igénybe neoliberais szemléletű közgazdász tanácsadóként, akkor sem, ha az illető egyébként szakmailag akár nemzetközileg is elismert tekintély. Ha például a kampányban vagy közéleti munkánk során olyan kérdéssel szembesítenek bennünket, amelyre nem tudjuk azonnal a választ, úgy érdemes reagálnunk, álláspontunkat kialakítanunk, hogy az a választóink által

elfogadott és megszavazott értékrenddel legyen összhangban, s egyben feleljen meg a szakmai követelményeknek, szabályoknak, elvárásoknak. Állásfoglalásainkat és döntéseinket alapos szakértői konzultációkat követően, az adott szakterületen jártas személyek ismereteinek birtokában, jól előkészítve hozzuk meg, mindig összhangban az általunk vallott és vállalt értékrenddel. A mi – politikusi, közéleti – felelősségünk az, hogy a döntéseket a választók által őrzésünkre bízott értékrenddel összhangban hozzuk meg, és szakmai kérdésekben tanácsadóinkat úgy válasszuk meg, hogy ők a mi értékrendünk mentén álljanak. Az az értékrend, amelyet mi képviselni tudunk és szeretnénk az emberközpontú (s nem pénz- és profitközpontú), a magyar érdekeket a globális, illetve idegen érdekekkel szemben elsődlegesnek tekintő értékrend.

Nézzünk néhány példát a programból a profit- és pénzközpontú helyett emberközpontú, hasznosság/versenyképesség helyett igazságosság alapú gondolkodásra és döntéshozatalra.

Mezőgazdaság, a vidék, a falu helyzete

Nagyüzemi, iparszerű mezőgazdasági termelés helyett családi gazdaságokat! Egy szűk elit profithajszolása helyett emberhez méltó életet a gazdák, a falusi emberek tömegeinek! A cél nem a minél nagyobb profit elérése, hanem a falu megmaradása, a falusi emberek számára a megélhetés, méltóság, élelcél biztosítása.

„Elismert szakemberek” sokasága próbálja bizonygatni, hogy a nagyüzemi jellegű, nagybirtokrendszeren alapuló, az emberi munka helyett drága gépeket felhasználó mezőgazdasági termelés a helyes út, mivel ez a hatékonyabb, hasznosabb, kifizetődőbb, versenyképesebb. Ez lehet, hogy igaz, lehet, hogy nem. Bele lehet menni számítgatásokba, de nem érdemes, mi ugyanis más alapvetésből indulunk ki. Az alapelv, az alapérték, a gondolatsor tartópillére, a paradigma más. Az emberközpontú gondolkodásban elsődlegesen nem az a kérdés, hogy mi hoz minél könnyebben minél több pénzt, minél nagyobb profitot, s ebben a megközelítésben mi a „hasznosabb”, versenyképesebb. Ezzel szemben a kérdés az, hogy mi szolgálja jobban az érintett embereket, tehát azt, hogy minél több – magyar – embernek élelcélja legyen, küldetése legyen, valahonnan valahová tartson az élete, méltóságban élhessen. Ez utóbbi szempontnak a családi gazdaságok rendszere felel meg jobban. Ez szolgálja a falu, mint az emberi közösség természetes, harmonikus és egészséges egységének a fennmaradását is. Ha a profitközpontú mezőgazdaság paradigmájában gondolkodunk, az emberi munka szükségességének hiányában – tekintettel arra, hogy a gépesített nagybirtokokon, nagyüzemi, iparszerű termelésben két-három napszámos bőven elegendő – a falusi emberek a keletkező nyomor elől, munkakeresés céljából a városokba menekülnek, s kialakul egy harmadik világbeli, nyomorúságos modell, amelyben a külvárosok doboznegyedeibe szorulnak a földjeiket hátrahagyó falusiak. Ezeket a társadalmi következményeket a mezőgazdasággal, a faluval, a vidékfejlesztéssel kapcsolatos minden döntésnél figyelembe kell venni. Minden további döntésünknek az értékközpontú, ember- és közösségközpontú logikából kell következnie, s a mi emberképünkől, amelyben az ember nem tárgy vagy eszköz, amely a hatékonyság függvényében felhasználható vagy eldobható, hanem méltósággal és küldetéssel rendelkező személy.

A mezőgazdaságot gondolatilag, döntéshozatali logika szempontjából nem az iparhoz kapcsoljuk, hanem a vidékfejlesztés, a falu jövője s a népjólét kérdéseire. Értékrendünk része

a magyar vidék, a magyar falu megmaradásának szükségessége, virágzásának elérése. Ehhez Magyarországnak megvannak az adottságai, hiszen kiváló a termőföldünk, a vízkinccsünk, jó az éghajlatunk, gyönyörűek a tájaink, s a magyar emberek tehetségesek és szorgalmasak. Ha elismerjük, hogy az emberi méltóság, a küldetés, a mi emberképünk, az emberés közösségközpontú gondolkodás „igényli” a falu megtartását, akkor ez határoz meg olyan döntéseket is, mint az oktatás, a kisiskolák kérdése. Lehet azt mondani, hogy „nem éri meg” a falusi kisiskolák fenntartása – ha ezt kizárólag pénz, profit, hasznossági logika szerint nézzük. Ha ember- és közösségközpontúan közelítjük meg a kérdést, akkor azt kell mondjuk, hogy a falu akkor marad meg, ha az iskola megmarad, s az emberek alapvető érdeke az iskolák megtartása, amely utóbbit a közösség kulturális központjává is kell tenni. Továbbgörgetve a logikát: fontos, hogy a bűnözés, illetve a társadalmi együttélés szabályainak durva megsértése ne hozzon olyan helyzetbe falusi embereket, hogy kiszolgáltatottak legyenek, a biztonságérzetük megszűnjön vagy megrendüljön, gyerekeiket az iskolából máshová kényszerüljenek hordani. A falvak megmaradásához, a falusi emberek biztonságérzetéhez – ami az emberi méltóság fontos része – a közösséget szolgáló helyi rendőrségekre/csendőrségre van szükség, amely a közösségi bűnmegelőzésnek egyik végrehajtója.

Munkajog, a munka világa

A középpontban nem a pénz és a profit, hanem a dolgozó ember áll. A munkát végző ember nem profittermelő eszköz, hanem méltósággal rendelkező személy.

Hogyan gondolkodjon bonyolult munkajogi kérdésekről, EU-direktívákról az, aki ehhez nem igazán ért, nem szakterülete? Honnan tudjuk, hogy mi a helyes álláspont, a jó döntés egy olyan dilemmában, ami a munka világával kapcsolatos? Megint csak az egységes, koherens, megismerhető értékrend ad eligazítást. A mi szemléletünkben az ember nem profittermelő eszköz, tárgy, hanem méltósággal rendelkező személy, akinek az életében, küldetésében a munka fontos, központi szerepet tölt be. A munka az ember- és közösségközpontú felfogásban egyfelől ugyan az önfenntartás szükséges eszköze, másfelől azonban arra kell törekedni, hogy ne kizárólag a létfenntartás anyagi alapjait szolgálja, hanem méltóság, öröm, megbecsültségérzés forrása is legyen. Ideális esetben az embernek a munkáját küldetése részeként kell felfognia, megfelelő, az emberi méltósággal összeegyeztethető körülmények között, s természetesen a létfenntartásra, a család fenntartására elegendő mértékű tisztességes jövedelemért. A munka világa, a munkavégzés középpontjában nem a profitteremtésnek, a hatékonyságnak, a versenyképességnek kell állnia, hanem az embernek, a méltósággal és küldetéssel rendelkező embernek. Az államnak kötelessége munkavállaló polgárait megvédeni az embertelen profitmaximalizáló törekvésekkel szemben.

Ebben a felfogásban kell közelítenünk az olyan kérdésekhez, mint a munkabér, minimálbér. Az állam nem tűrheti el, hogy a profithajhász, embertelen globális tőke a magyar emberek jövedelmét az emberi élethez méltatlan szintre szorítsa le, azzal fenyegetőzve, hogy ellenkező esetben még igénytelenebb, megalázhatóbb és kizsákmányolhatóbb harmadik világbeli országba áll tovább.

Egyéb munkajogi kérdéseket is az emberközpontú, a munkát, az emberi méltósággal és küldetéssel összhangban tekintő szemlélet jegyében kell megközelítenünk. Ha például egy

olyan kérdéssel szembesülünk, mint a határozott idejű, vagy azzal szemben a határozatlan időre kötött munkaszerződés gyakorlata, vagy a munkaerő-kölcsönzés, ennek az értékrendnek kell eligazodást adnia. Nincs olyan, hogy „a szakmailag helyes álláspont”. Ezt a kifejezést azok és akkor szokták ellentmondást nem tűrően használni, akik véleményüket értéksemlegesnek, objektívnek próbálják beállítani, miközben erről szó sincs, csak éppen az ő szemükben az „objektív”, a „szakmailag helyes” értékrend az a neoliberais, pénz és profitközpontú, a versenyt és a „versenyképességet” mindenképp elébe helyező, utilitarista értékrend.

Nekünk vissza kell állítanunk a közélet, a politikai döntéshozatal szótárába az olyan kifejezéseket, mint az igazságosság és az emberi méltóság. Értéksemlegesség, objektivitás, „szakmaiság” helyett nyíltan értékelvűeknek kell lennünk, s a gondolkodásunkat egy világos és koherens emberközpontú értékrend kell, hogy áthassa, s döntéseinket ezen értékrendnek kell irányítania. Az erkölcsileg felnőtt ember jellemzője, hogy döntéseit nem a pillanatnyi hasznosság alapján hozza meg, nem az motiválja, hogy mi az, ami számára éppen „bejön”. Ezzel szemben van egy szilárd belső lelkiismerete és értékrendje, s döntéseit ez a lelkiismeret, ez az értékrend irányítja. Ez az egyik olyan dolog, ami a magyar politikai életből hiányzik. A pártok abban versengenek, hogy ki hoz olyan döntést, amely az adott pillanatban aktuálisan éppen „hasznosabb”, nem is törekcszenek arra, hogy döntéseiknek legyen egy kikristályosodott, koherens, kiszámítható értékalapja. Nekünk ebben kell alapvetően másnak lennünk.

Álláspontom szerint a döntéseink két tartópillére a magyar érdek (szemben a globális, illetve az idegen érdekekkel) és az ember- és közösségközpontúság (szemben a pénz- és profitközpontúsággal) kell, hogy legyen. Döntési helyzetben, például egy európai vagy magyar parlamenti szavazásnál, e két fő iránytű segítségével kell választanunk a lehetőségek közül. Vagyis: mi az a döntés, amely nem a globális érdekeket, nem valamely lobbicsoport vagy idegen állam, hanem a magyar nemzet érdekét szolgálja az adott választási lehetőségek közül? Másfelől: mi az, ami a (méltósággal rendelkező, küldetéssel és életcéllal e világban lévő, közösséghez tartozó) ember(ek) szempontjából helyes, az embereket, a közjót szolgáló döntés?

A munka világában tehát alapvetésnek kell tekintenünk, hogy mind a munkavállaló, mind a munkaadó méltósággal és küldetéssel rendelkező személy, akiknek egymással szolidaritásban, egymás érdekeit lehetőség szerint tiszteletben tartva, együttműködve kell tevékenykedni. A munkavállalónak lehetőség szerint rálátása kell, hogy legyen a munkaszervezet életére, a folyamatokra, s lehetőség szerint képesnek kell lennie befolyással lenni, hatni a folyamatokra. (Ez az emberközpontú szemlélet eligazítást ad például a munkavállalói érdekképviseléssel, szakszervezetekkel, üzemi tanáccsal, kollektív szerződéssel stb. összefüggő állásfoglalásainkhoz, amelyeknek szintén értékvezéreltnek kell lenniük.) Minél nagyobb és minél „globálisabb” cégről van szó, annál kevésbé lehet személyes a kapcsolat munkaadó és munkavállaló között, s annál inkább egy kicsi, apró „tárgynak”, csavarnak érezheti magát a munkavállaló a nagy gépezetben. Ezért is kell támogatnunk a családi vállalkozásokat, kis- és középes vállalkozásokat, mert ott a személylét, a személyesség, a munka emberléptékűsége és méltósága főszabályként jobban érvényesülhet.

Az ember ideális esetben kiszámítható, előre látható, hosszú távú tervekkel kell, hogy

rendelkezzen az életéről, s benne a munkájáról, szakmai fejlődéséről, arról, hogy hol fog dolgozni és ebből következően hol fog lakni mondjuk nyolc-tíz év múlva. Jó lenne, ha számíthatna arra, hogy a gyerekei továbbra is szeretett iskolájukban tanulhatnak, szomszédközösségük, baráti körük együtt marad.

Ebből következően nem pártolhatjuk azt a tendenciát, amely a munkaviszonyokat kiszámíthatatlanná teszi, a határozott időre (2-3 évre) kötött szerződésekkel váltja fel a határozatlan időre kötött munkaszerződéseket, amely utóbbiak kiszámíthatóságot, tervezhetőséget adnak az ember életének. Ennek hiányát a globális nagytőke és világalpolmi rend – amely az embert nem úgy kezeli, mint méltósággal és küldetéssel rendelkező lényt, akinek az élete valahonnan valahova tart – úgy állítja be, mint szükséges rugalmasságot, a munkaerő, azaz az ember alkalmazkodó képességét, amely „előnyös és fontos tulajdonság”. A rugalmasság keretében elvárják, hogy a munkavállaló könnyedén költözzön az ország vagy a világ egyik végéről a másikba, feladva megszokott környezetét, közösségét, sőt akár családját is hagyja hátra.

Ez megint csak egy bizonyos „értékrendből” származó felfogás, amelynek lényege, hogy mindent pusztán a hasznosság, a hatékonyság, a - másoknak, egy szűk, szerencsés elitnek történő – profitszerzés érdeke alá kell rendelni. Mi ennek ellentmondunk, s azt mondjuk, hogy – bár kétségtelenül elvárható egy egészséges együttműködési készség a munkavállaló részéről a céggel, a munkaadóval - a gazdaságot, a termelési folyamatokat s persze a munkajogi szabályokat is úgy kell megszervezni, illetve megállapítani, hogy az emberi élet kiszámíthatóságát, tervezhetőségét szolgálják, s az embert ne ide-oda helyezhető gépnek, hanem méltósággal rendelkező, közösséghez tartozó személynek tekintsék.

Hasonló megfontolásból tűnik veszedelmesnek például a munkaerő-kölcsönzés rendszere, amelyet nem véletlenül utasít el számos nyugat-európai állam, illetve jogrendszer. Ha ezt egy körültekintő, a lehetséges legnagyobb mértékben emberes közösségközpontú szabályozás ki nem zárja, akkor ebben a rendszerben az embert, a munkavállalót emberi kötődésekkel, munkahelyi közösséghez tartozás érzésével, kiszámíthatóság iránti vágygal nem rendelkező termelési tárgynak lehet tekintetni, „amely” a hasznosság, hatékonyság, profitközpontúság jegyében ide-oda helyezhető, dobálható.

Meggyőződésem, hogy a nyíltan értékcentrikus program és tevékenység komoly előrelépés lesz a „rendszerátalakítás” utáni magyar politikában, főként tisztességessége, őszintesége miatt. Biztos vagyok abban is, hogy a globális érdekek helyett a magyar érdekek képviselője, a pénz- és profitközpontú gondolkodás helyett az ember- és közösségközpontú gondolkodás kivezeti hazánkat a bajból.

E két pillér lesz a szebb jövőnk záloga.

Szeretettel:

Morvai Krisztina

